

llegat



Pere Pujolàs, en record d'un pedagog compromès

Tot un referent de l'escola inclusiva i precursor de l'aprenentatge cooperatiu

per Jordi Viladrosa i Clua

Aviat farà set anys que el pedagog català Pere Pujolàs i Maset ens va deixar a seixanta-cinc anys. Pujolàs era i és tot un referent en el camp de l'assessorament psicopedagògic, la inclusió educativa i l'aprenentatge cooperatiu, àmbits en els quals va centrar la seva recerca i les seves publicacions. Un gironí, que també fou vigatà, que trobava temps per als amics, per a la família i per servir a la seva comunitat.

LA PERSONA I LA SEVA CARRERA PROFESSIONAL

Els qui el varen tractar en ressalten la seva generositat, noblesa i bonhomia. Quan impartia alguna formació adreçada a professors, t'adonaves de seguida que les seves conviccions pedagògiques també provenien d'una veu interior que feia encara més visible la "filosofia" de fons que l'inspirava: fer de l'aula un espai que acull tothom, que tots són importants i que, per això, s'ha d'ajudar a qui ho necessita. Aquest plantejament té a veure també amb altres aspectes que podem destacar de la seva persona: un dels més coneguts és que les seves conviccions religioses el van fer un cristià compromès i implicat en moviments religiosos diversos fins al darrer moment de la seva vida.

Pel que fa a la seva formació acadèmica, es va llicenciar en Ciències de l'Educació a la Universitat Autònoma de Barcelona, era màster en Intervenció Psicopedagògica i assessorament curricular per la Universitat de Barcelona i doctor en



Pedagogia per la Universitat de Girona. Entre les seves tasques professionals havia fet classes de Fusteria a l'Institut de Formació Professional d'Anglès, del qual en va ser director. També va formar part de l'Equip d'Atenció Psicopedagògica (EAP) del Pla de l'Estany des del 1992 al 1998. És a partir d'aquest mateix any quan va exercir la docència i la recerca a la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic, en la qual va tenir diversos càrrecs i on va crear el Centre d'Innovació i Formació en Educació (CIFE) i el Grup de Recerca Educativa sobre Atenció a la diversitat (GRAD).

PUJOLÀS, UN FORMADOR EXPERT I PROPER

Durant el curs 2009-2010 vaig assistir a un seminari de formació permanent dirigit per ell i organitzat per la [Institució Familiar d'Educació](#) a Montblanc (Tarragona) i el record que m'ha quedat, ara que han passat els anys, és que els qui hi participàvem no teníem davant nostre un teòric sinó un pedagog vivencial, expert i experimentat. Vivia la inclusió des del moll de l'os. Se li atribueix la frase: "En una escola inclusiva només hi ha alumnes, a seques, sense adjectius". I és així mateix com ho transmetia.

El seu compromís inequívoc amb el vessant pràctic de les seves propostes no estalviava que el rigor teòric hi fos present en tot moment. L'anaves a veure després de la sessió i no tenies mai la sensació que tingués pressa per enllestir la jornada. Desprenia senzillesa i profunditat intel·lectual alhora, cosa gens fàcil quan el formador sap que allò que comparteix és útil si es fa bé malgrat les objeccions, segurament legítimes, de qui acut a la formació amb un convenciment encara incipient. Els meus companys i jo hi vàiem un mestre en el sentit més noble del terme.

Teoria acurada acompanyada d'una pràctica carregada d'experiències educatives dutes a terme a peu d'aula en tota mena de contextos i centres educatius. En la seva lliçó de jubilació, pronunciada el 20 de novembre de 2013, i que portava per títol "Marques de foc. Lliçons de pedagogia", confessava que "estic molt enamorat de la meva feina i de la carrera com a pedagog". Considerava que els pedagogs Lorenzo Milani, Célestin Freinet, Paulo Freire i Emmanuel Mounier, entre altres, havien estat per a ell com unes "marques de foc". Heus ací el perquè del títol que va escollir!

L'aprenentatge cooperatiu és una manera d'aconseguir la implicació de cada alumne en el procés d'aprenentatge

PUBLICACIONS DESTACADES

- "Atención a la diversidad y aprendizaje cooperativo en la educación obligatoria". Archidona (Málaga): Aljibe, 2001.
Pujolàs aporta eines per a donar resposta a l'atenció a la diversitat des del treball en equip cooperatiu amb pautes concretes de com dur-ho a la pràctica.
- "Un altre assessorament per a l'escola. L'assessorament psicopedagògic des d'una perspectiva comunitària". Barcelona: La Galera, 2002 (Coautoria amb Reyes Carretero i Joan Serra)
Una proposta de canvi a partir de l'anàlisi, la reflexió i l'acció adreçat a tots aquells que es dediquen professionalment a l'assessorament psicopedagògic en àmbits educatius formals.
- "El aprendizaje cooperativo. 9 ideas clave". Barcelona: Graó, 2008.
En aquesta publicació trobem una resposta a com passar d'una estructura basada prioritàriament en activitats individuals i sovint competitives a una estructura on l'activitat cooperativa és un element clau per a fer possible la inclusió de tota classe d'alumnes en una aula ordinària.
- "Aprender juntos, alumnos diferentes. Els equips d'aprenentatge cooperatiu a l'aula". Vic: Eumo, 2003 (2a edició, 2015)
Un llibre que planteja una escola per a tothom i que proposa aplicar a l'aula la metodologia de l'aprenentatge cooperatiu tot fent que els alumnes en siguin protagonistes.

LA INCLUSIÓ ESCOLAR SEGONS PERE PUJOLÀS

Pujolàs, en el transcurs d'una conferència sobre escola inclusiva que va tenir lloc a la Universitat de Vic l'any 2007, afirmava que els postulats sobre la inclusió escolar eren els següents:

- L'escola ha de celebrar la diversitat. S'ha de poder gaudir tot aprenent: a l'escola, tothom hi ha d'estar a gust i sentir-s'hi segur.
- L'escola s'ha de basar en una política d'igualtat: No s'ha de tractar tothom igual -com si els nens i nenes no fossin diferents- sinó que s'ha de tractar tothom igual de bé, en funció -precisament- de les seves diferències.
- L'escola ha de posar un especial èmfasi en la motivació de l'alumnat, i el professorat s'ha de centrar a facilitar l'aprenentatge i no simplement en transmetre coneixements.
- L'escola ha de preparar per a la cooperació, i no per a la competició

Als postulats anteriors hi afegia tres raons per a una escola inclusiva:

- Aprendre junts alumnes diferents és just.
- Aprendre junts alumnes diferents és necessari per a tothom.
- Aprendre junts alumnes diferents és possible.

Segons el nostre autor, les raons de l'aposta inequívoca per la inclusió són ètiques i una qüestió de justícia; amés a més la inclusió social és un valor. Aconseguir que els alumnes aprenguin junts és anar més enllà encara: "que aprenguin que poden aprendre junts, que poden viure i convida junts, malgrat les seves diferències". Defensava que no s'havia de procurar que els grups fossin homogenis perquè és impossible; el més lògic és, deia, "preocupar-nos com podem gestionar l'heterogeneïtat".

Defensava la idea que darrere d'una opció per la inclusió hi havia un "ideal de vida", una "forma de viure i de convida". Fer-ho possible, anant més enllà de resignar-se davant del "statu quo" és el repte de qualsevol educador. Entenia que "l'excel·lència en una escola per a tothom en les etapes obligatòries no es mesura per l'èxit dels més capaços, sinó pel progrés que procura a cadascú fins al màxim de les seves possibilitats".

EL PROGRAMA COOPERAR PER APRENDRE/ APRENDRE A COOPERAR

Fruit de les recerques que va impulsar Pujolàs, va néixer el programa CA/AC ("Cooperar per Aprendre / Aprendre per Cooperar") que es va aplicar en força centres educatius

d'arreu de Catalunya i l'Estat espanyol gràcies a tallers i seminaris de formació i assessorament que van donar peu a la creació de la [Xarxa Khelidôn](#) ('oreneta', uns ocells que necessiten anar en grup) cosa que dona més sentit a aquest espai format per escoles, grups i persones que poden compartir experiències i materials sobre aprenentatge cooperatiu, un dels seus darrers projectes.

En la [jornada](#) que va oferir a Barcelona, convidat per la Fundació Impuls, Pere Pujolàs afirmava que "una escola inclusiva és una escola on poden aprendre junts alumnes diferents" i que això era possible si s'estructura el procés d'ensenyament i aprenentatge de manera cooperativa; això és, "ensenyar en equip" (estructura docent cooperativa) i "aprendre en equip" (estructura de l'activitat de l'alumnat a l'aula cooperativa). Dels diversos estudis disponibles, es pot constatar que, "en una experiència continuada de treball cooperatiu, s'estableix una relació bidireccional entre el rendiment o productivitat dels participants, la qualitat de les seves relacions interpersonals i la seva salut psicològica".

L'aprenentatge cooperatiu no és una manera més de posar els alumnes a treballar en equip sinó aconseguir la implicació màxima possible de cada alumne en el seu procés d'aprenentatge; és transformar una situació individualista o competitiva en una altra de cooperativa, en la qual afloren les competències socials. Vegeu la figura 1 on podem veure els diferents tipus d'interaccions dels alumnes amb el professor i entre ells.

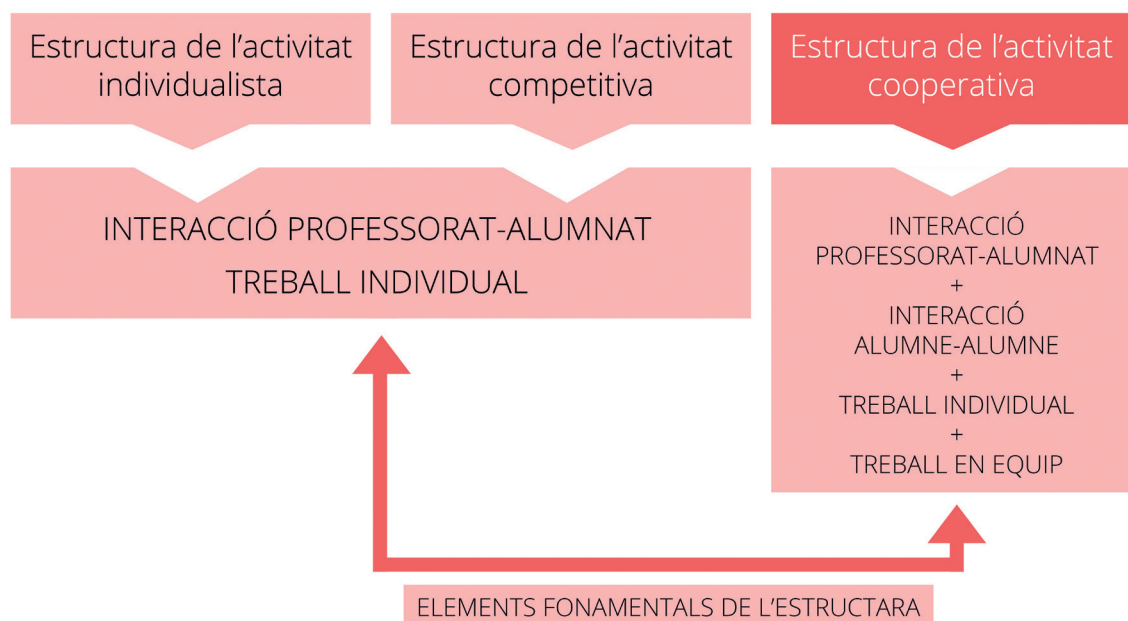


Figura 1: P. Pujolàs i J.R. Lago (Coords.) (2011); Programa CA/AC per ensenyar a aprendre en equip. Universitat de Vic.



L'excel·lència es mesura pel progrés que procura a cadascú fins al màxim de les seves possibilitats

El programa Cooperar per Aprendre, Aprendre a Cooperar (CAVAC) va més enllà de ser considerat un recurs per a aprendre els continguts curriculars, perquè "és, en si mateix, un contingut curricular més que els alumnes han d'aprendre i que, per tant, se'ls ha d'ensenyar". Es fa imprescindible, en conseqüència, tenir planificats diversos àmbits d'intervenció: primer, la cohesió del grup, amb l'aplicació de diverses dinàmiques; segon, el treball en equip com a recurs per a ensenyar, la qual cosa es fa a partir de tècniques i estructures que ho faciliten; i tercer, el treball en equip entès com a contingut propi. En cada equip s'hi establirà una normativa que el faciliti, un pla de l'equip per concretar els objectius que es pretenen assolir i un pla d'avaluació. Els diversos rols i funcions que han d'exercir els diferents alumnes en un marc de lideratge compartit i de repartiment de responsabilitats són un element clau. La responsabilitat individual i la interdependència positiva són també una de les característiques pròpies d'aquesta metodologia inclusiva.

EPÍLEG

Destaquem, finalment, el seu compromís amb la pedagogia i amb la formació del professorat que l'ha de transferir als alumnes als quals s'adreça. Aquest escrit d'elogi a la figura d'en Pere Pujolàs és un acte de reconeixement acadèmic i social d'un autor que va tenir la inclusió educativa i l'aprenentatge entre iguals com a eix vertebrador de la seva obra. El seu llegat continua ben viu a través dels seus llibres i publicacions i, sobretot, a través de multitud de professionals que el continuen tenint com a referent. Li agraïm tota la seva gran aportació a la transformació de l'escola i, per extensió, de la societat.